

УДК 378.1:0/9:005.336.5

Мачинська Н.І.,*Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розглядається проблема компетентності як вагомого компонента професійної підготовки майбутнього фахівця в умовах вищого навчального закладу непедагогічного профілю. Автор аналізує теоретичні аспекти поняття “компетентність”, доводить необхідність формування духовно-моральної компетентності у структурі професійної підготовки фахівця будь-якого профілю.

Ключові слова: компетентність, духовно-моральна компетентність, духовні цінності, фахівець, моральна норма.

Мачинская Н.И. Теоретические аспекты духовно-нравственной компетентности будущих специалистов

В статье рассматривается проблема компетентности как весомого компонента профессиональной подготовки будущего специалиста в условиях высшего учебного заведения непедагогического профиля. Автор анализирует теоретические аспекты понятия “компетентность”, доказывает необходимость формирования духовно-нравственной компетентности в структуре профессиональной подготовки специалиста любого профиля.

Ключевые слова: компетентность, духовно-нравственная компетентность, духовные ценности, специалист, моральная норма.

Machinska N.I. The Theoretical Aspects of Future Specialists' Spiritual and Moral Competence

The paper considers the problem of competence as an important component of professional training of specialists in the higher non-pedagogically oriented education establishments. The author examines the theoretical aspects of the competence concept, demonstrates the need for the formation of spiritual and moral competence in the structure of professional training of any direction.

Keywords: competence, spiritual and moral competence, spiritual values, professional and moral standard.

В умовах становлення української державності значно актуалізується проблема цінності особистості, відбувається утвердження духовних, морально-етичних надбань національного характеру. Духовний розвиток особистості майбутнього фахівця здійснюється в певному соціокультурному просторі, який відображає етнокультурні особливості кожного регіону країни. Тому сьогодні важливо враховувати ментальні характеристики регіону та окремої соціальної спільноти у процесі виховання загальнолюдських і національних рис характеру особистості.

Феномен духовно-творчого потенціалу студентів варто розглядати в контексті їх соціального потенціалу, що набагато ширше охоплює спектр проблем морально-етичного становлення особистості, її соціалізації, отримання освіти та працевлаштування з відповідними змінами економічного, професійного, кваліфікаційного й соціокультурного статусів та актуалізацією її психофізіологічних, соціально-психологічних та духовно-творчих ресурсів [3].

Теоретичний аналіз проблем сучасної педагогічної науки дає підстави стверджувати, що основна їх частина пов'язана перш за все з особистістю педагога, який є вихователем і наставником (В.А.Сластьонін); носієм наукового знання, культурно-педагогічного досвіду суспільства (І.Ф.Ісаєв) та педагогічної моралі (І.І.Чернокозов); соціально-біологічною системою (К.К.Платонов); організує та реалізує навчально-виховний процес (І.П.Підласий). Успішність реалізації основних завдань педагогіки, таким чином, значною мірою базується на рівні розвитку особистісних, професійних здібностей педагога, його професійної компетентності, оскільки, як вказують В.А.Сластьонін, І.Ф.Ісаєв, О.І.Мищенко, для того, щоб управляти розвитком особистості, необхідно бути компетентним.

Підготовка майбутнього фахівця передбачає виховання особистості, яка зуміє правильно обрати свій шлях у житті, зважаючи на власні можливості; ставитиме перед собою завдання самовдосконалення та саморозвитку; позитивно впливатиме на духовне життя суспільства. Безумовно, духовність і мораль – це взаємопов'язані регулятори суспільних відносин, які традиційно є чинниками організації взаємин і зв'язків, у процесі яких виявляється ставлення особистості до людей та до самої себе. Моральне виховання формує в людині характерні для суспільства норми поведінки. Відповідно до цього, професійна підготовка майбутнього фахівця в умо-

вах вищого навчального закладу повинна включати й виховання духовно-моральної компетентності.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні доцільності формування духовно-моральної компетентності у майбутніх фахівців.

Необхідно зазначити, що сучасний стан наукової психолого-педагогічної літератури визначається наявністю великої кількості понять, які характеризують певний рівень розвитку та професійного становлення особистості педагога, здатного до ефективної реалізації педагогічної діяльності, серед яких провідне місце займають такі поняття як “професійна компетентність”, “педагогічна майстерність” і “професійна зрілість”. Зазначенні поняття показують не тільки генезис особистості педагога в процесі професіоналізації, а й характеризують сутність рівнів реалізації професійної діяльності, що значно впливає на формування вагомих складових професійної компетентності майбутніх фахівців, серед яких провідною є духовно-моральна компетентність.

На сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетною характеристикою спеціаліста є його компетентність як здатність орієнтуватись у швидкоплинних умовах професійної діяльності, оскільки затребуваним є спеціаліст, який не чекатиме інструкцій, а прийматиме самостійні рішення, буде відрізнятися мобільністю, динамізмом і конструктивністю. Поняття “компетентність” є як загальнодидактичним, так і методологічним. Це пов'язано з його системно-практичними функціями й інтеграційною роллю в освіті. Компетентністю встановлюють набір системних характеристик для проектування освітніх стандартів, навчальної літератури, вимірників якості освіти. Посилення уваги до компетентності зумовлене також рекомендаціями Ради Європи, які стосуються оновлення освіти, її наближення до замовлення суспільства.

Особливості формування різних аспектів професійної компетентності різних фахівців активно досліджуються такими науковцями як О.Дубасенюк, А.Маркова, Н.Кузьміна, В.Кричевський, Л.Карпова, М.Михайліченко, Л.Хоружа та ін.

І.А.Зязюн, розкриваючи поняття компетентності, зосереджує увагу на його соціально-педагогічному контексті, стверджуючи, що компетентність як індивідуально-неповторна властивість людини є продуктом власної життєтворчої активності людини, ініційованої процесом освіти. Компетентність, на думку І.А.Зязюна, як

властивість індивіда існує в різних формах самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення); як деякий підсумок саморозвитку індивіда, як форми вияву здібностей тощо [1].

С.О.Сисоева розглядає педагогічну компетентність викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю як інтегровану професійно-особистісну характеристику викладача, що забезпечує ефективність викладацької діяльності у вищому навчальному закладі та відображає рівень сформованості професійно-значущих якостей педагога, результат його педагогічної підготовки [4, с. 8].

Ми вважаємо, що загальнокультурна компетентність педагога, яка полягає в досягненні високого рівня розвитку в суспільному, виробничому й духовному житті, характеризує педагога як інтелігентного, вихованого, толерантного, гнучкого фахівця, буде впливати на формування окремих компетентностей у студентів.

Серед переліку всіх видів компетентностей О.Хуторський визначає ключові:

- ціннісно-сміслова компетенція, пов’язана з ціннісними уявленнями та здатністю людини орієнтуватись у житті;
- загальнокультурна компетенція, яка визначає знання та досвід у певних видах діяльності;
- навчально-пізнавальна компетенція як сукупність компетенцій зі сфери самостійної пізнавальної діяльності: вміння обирати ціль, планування, аналізу, рефлексії, самооцінки;
- інформаційна компетенція, пов’язана з формуванням уміння самостійно знаходити, аналізувати, обирати необхідну інформацію;
- комунікативна компетенція, що містить оволодіння способами взаємодії з людьми, навичками роботи в групі [6].

Людина може бути компетентною як професіонал, але відсутність у неї належно розвинених власне особистісних компетенцій (комунікативність, презентабельність, повага до людей, толерантність, гнучкість тощо) значно зменшує результативність та ефективність її роботи.

Саме особистісні компетенції дають можливість досягти успішності у професійній діяльності. Бути компетентним фахівцем – значить бути всебічно обізнаною у всіх сферах своєї професійної діяльності особистістю, вміти на основі здобутих знань і навичок кваліфіковано орієнтуватися у будь-якій неординарній ситуації і приймати нестандартні рішення.

Аналіз сучасного стану підготовки фахівців у вищих навчальних закладах свідчить про наявність негативних тенденцій, які стримують розвиток у студентської молоді пізнавальної самостійності, розумових здібностей та якостей, що позначається на моральному кліматі студентського середовища.

В.Корельський виокремив два підходи до розуміння терміну “норма”, а саме: норма як природний стан деяких відносин, процесів, та норма як правило поведінки, пов’язане з волею та свідомістю людини, що виникає в процесі культурного розвитку та соціальної організації суспільства [2, с. 244]. Взаємини, які склалися у суспільстві, дали основу звичаям та традиціям, оскільки вони відображали та конкретизували дію об’єктивних процесів, тенденцій суспільного розвитку. На думку Т. Тарахонича, такі норми виникли з природно-історичної необхідності [5, с. 147].

Таким чином, у сучасній педагогічній літературі проблематика формування та розвитку духовно-моральної компетентності майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу досліджена недостатньо. З точки зору концептуальної моделі підготовки майбутнього фахівця у вихованні його духовно-моральних орієнтирів не враховується компетентнісний підхід. Саме це обумовлює особливу актуальність підготовки фахівців із врахуванням духовно-морального напрямку компетентності. Зміст такої підготовки базується на гуманістичних засадах щодо завдань професійної діяльності, бажаних якостей особистості, творчої активної діяльності в межах відведених видів компетентності. Сукупність духовно-моральних уявлень складає концептуальну модель професійної підготовки майбутнього фахівця. Розглядаючи духовно-моральну підготовку як частину професійної підготовки в умовах вищого навчального закладу, варто зазначити, що така компетентність визначається рівнем свідомості та самосвідомості, духовних ціннісних орієнтацій, які проявляються в межах колективу.

Ми вважаємо, що особистісна культура майбутнього фахівця визначається рівнем набуття нею системи моральних знань, духовно-моральних переконань, оволодіння знаннями щодо тлумачення та застосування моральних норм у житті з глибокими ціннісними установками, вольовими компетентнісними якостями, які координуватимуть правосвідому професійну діяльність.

Компетентний спеціаліст, компетентна людина – це гідна перспектива. Запропоновано формулу компетентності. Які її основні

складові? По-перше, знання як змінювана, динамічна, різноманітна інформація, яку треба вміти знайти, відсіяти від непотрібної, перевести у досвід власної діяльності. По-друге, уміння використовувати це знання у конкретній ситуації; розуміння, яким чином можна здобути це знання, для якого знання який метод потрібний. По-третє, адекватне оцінювання – себе, світу, свого місця в світі, конкретного знання, необхідності чи зайвості його для своєї діяльності, а також методу його здобування чи використання.

Висновки з дослідження й перспективи подальших пошуків у даному напрямку. Таким чином, під духовно-моральною компетентністю варто розуміти таку форму відображення моральних явищ, які включають в себе сукупність уявлень про справедливість, принципи та ідеї, які стосуються духовного виміру життя народу, а також інтелектуальні та поведінкові процеси і стани в межах правового та морального поля, що в сукупності становить систему знань, умінь і навичок, моральних позицій, мотивів та переконань і установок, які відображаються у прийнятих рішеннях і спрямовані на пізнання, самовдосконалення, саморозвиток особистості у сфері професійної діяльності.

Список використаної літератури та джерел:

1. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи / І. А. Зязюн // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. – К., Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10-18.
2. Корельский В. Теория государства и права / В.М. Корельский. – М.: Норма-Инфа, 1998. – 549 с.
3. Проблеми реалізації духовного потенціалу молоді: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Вип. 2 / Наук. ред. Вербець В.В. – Рівне: РДГУ, 2002. – 111 с.
4. Сисоева С.О. Педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю / С.О. Сисоева // Компетентнісний підхід у сучасній університетській освіті: Збірник наукових праць. – Рівне: НУВГП, 2011. – 165 с. – С. 3-11.
5. Тарахонич Т.І. Право та мораль у системі соціальної регуляції / Т. І. Тарахонич // Проблеми філософії права. – Т. 1. – 2003. – С. 147-149.
6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской. // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.